

РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ІМІДЖ МАЙБУТНЬОГО ПОЛІТОЛОГА ЯК КОМПОНЕНТ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

IMAGE OF THE FUTURE POLITOLOG AS A COMPONENT OF ITS PROFESSIONAL CULTURE

У статті розглядаються основні наукові підходи до визначення поняття «професійний імідж», пропонується власне трактування поняття професійного іміджу. Розкривається функціональне поле професійної діяльності політолога, визначаються структурні компоненти професійного іміджу майбутнього фахівця цього профілю, до якого зараховано три концентри: ядро структури – особистісно-професійні якості, психічне здоров'я особистості та спрямованість на професійну самореалізацію; внутрішній концентр – професійний компонент іміджу політолога (компетентність, якість здійснення професійної діяльності, досвід, репутація, самовдосконалення); зовнішній концентр – візуальний (зовнішній вигляд, невербальні засоби комунікації, предметне середовище) й аудіальний (комунікативні якості, техніка мовлення, ораторські здатності) складники. Пропонуються етапи процесу формування професійного іміджу майбутнього політолога під час навчання в закладі вищої освіти (мотиваційний, інформаційний, технологічний, оцінний) і шляхи їх реалізації. Робиться висновок, що вивчення питань, пов'язаних із професійним іміджем, є теоретичною і практичною основою для подальших досліджень із питання формування професійної культури майбутніх політологів.

Ключові слова: професійна культура, професійний імідж, компоненти професійного іміджу, підготовка майбутніх політологів, навчання в закладі вищої освіти.

В статье рассматриваются основные научные подходы к определению понятия «профессиональный имидж», предлагается собственное определение понятия профессионального имиджа. Раскрывается функциональное поле профессиональной деятельности политолога, определяются структурные компоненты профессионального имиджа будущего специалиста этого профиля, к которому отнесены три концентри: ядро структуры – личностно-профессиональные качества, психическое здоровье личности и направленность на профессиональную самореализацию; внутренний концентр – профессиональный компонент (компетентность, качество осуществления профессиональной деятельности, опыт, репутация, самосовершенство-

вание); внешний концентр – визуальная (внешний вид, невербальные средства коммуникации, предметная среда) и аудиторная (коммуникативные качества, техника речи, ораторские способности) составляющие. Предлагаются этапы процесса формирования профессионального имиджа будущего политолога во время обучения в заведении высшего образования (мотивационный, информационный, технологический, оценочный) и пути их реализации. Делается вывод, что изучение вопросов, связанных с профессиональным имиджем, является теоретической и практической основой для дальнейших исследований проблемы формирования профессиональной культуры будущих политологов.

Ключевые слова: профессиональная культура, профессиональный имидж, компоненты профессионального имиджа, подготовка будущих политологов, обучение в вузе.

The article deals with the main scientific approaches to the definition of the concept of "professional image", the own definition of the concept of professional image is proposed. The functional field of the political scientist's professional activity is revealed, the structural components of the professional image of the future specialist of this profile are defined, to which three concentrates are attributed: the core of the structure is the personality-professional qualities, the mental health of the individual and the focus on professional self-realization; internal concentration – a professional component (competence, quality of professional activity, experience, reputation, self-improvement) and external concentration – visual (appearance, non-verbal means of communication, subject environment) and auditory (communicative qualities, speech technique, oratorical abilities) components. The stages of the process of forming the professional image of the future political scientist during training in a higher education institution (motivational, informational, technological, evaluative) and the ways of their implementation are proposed. It is concluded that the study of issues related to the professional image is a theoretical and practical basis for further research on the formation of the professional culture of future political scientists.

Key words: professional culture, professional image, professional image components, training future political scientists, training in high school.

УДК 372.147

Кравець Р.Е.,
аспірант кафедри педагогіки
та психології
Університету імені Альфреда Нобеля

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному етапі розвитку вищої професійної освіти основною її метою є забезпечення високого рівня підготовки кваліфікованих фахівців відповідного профілю, які є конкурентоспроможними суб'єктами ринку праці, компетентними у

своїй галузі знань і добре орієнтованими в суміжних галузях діяльності, професійно й соціально мобільними, готовими до постійного професійного самовдосконалення, тобто таких, які мають високий рівень професійної культури, обов'язковим елементом якої є професійний імідж. Із цих пози-

цій актуальним є дослідження питань формування професійної культури майбутніх політологів, бо, незважаючи на те що ця спеціальність є доволі новою в переліку освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти України (Постанова Кабінету Міністрів України від 18.05.1994 № 325), значення політології як важливішого фактору змін у формуванні політичної свідомості сучасного суспільства неможливо переоцінити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні теоретико-методичні аспекти поняття «професійний імідж» фахівця та шляхи його формування набувають усе більшої актуальності й активно досліджуються закордонними та вітчизняними вченими. Так, сутність цього поняття розглянуто в роботах Р. Арнхейма, Н. Барні, П. Берда, К. Боулдинга, В. Горчакової, Р. Квеско, М. Мазоренко, Л. Мітіної, О. Панасюка, О. Перелигіної, Є. Петрова, В. Черепанової, В. Шепеля, Дж. Ягера й ін. Предметом уваги науковців є також формування іміджу майбутнього фахівця конкретної професії, наприклад, педагога (М. Апраксина, Т. Довга, В. Ісаченко, А. Калюжний, Є. Камишева, А. Ковальчук, Л. Мартинець, С. Маскалянова, І. Николаеску, Т. Саркісян, Н. Тарасенко), психолога (О. Єлисеєва, О. Затворнюк, А. Шеляг), лікаря (А. Васкес, І. Пасечник), керівника (К. Гурчіані, Ф. Кузін, О. Панасюк, Г. Почепцов), спеціаліста зі зв'язків з громадськістю (М. Вудкок, Л. Семенова, Д. Френсіс) та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Але проведений аналіз наукових розвідок дає змогу стверджувати, що професійний імідж майбутнього політолога залишився поза увагою дослідників.

Метою статті є розгляд поняття «професійний імідж», аналіз основних наукових підходів до визначення його структурних елементів, розкриття функціональних особливостей професійної діяльності політолога, що є базовими й необхідними для визначення специфіки структурних компонентів професійного іміджу майбутнього фахівця цього профілю.

Виклад основного матеріалу. Першим кроком на шляху аналізу поняття «професійний імідж» є розкриття специфіки вихідної категорії – іміджу. У науковій літературі існують досить різноманітні визначення цього феномена. Імідж («Image») в перекладі з англійської означає «образ, вигляд людини». Це поняття розуміється як своєрідний стереотип, що методом асоціації наділяє об'єкт додатковими цінностями, які не обов'язково мають підстави в реальних властивостях самого об'єкта, але є значущими для сприймання такого образу іншими. У довідникових джерелах імідж дефінюється як «рекламний, представницький образ кого-небудь (наприклад, громадського діяча), що створюється для населення» [2, с. 501]; «цілеспрямовано створений образ особи, предмета, явища,

який підкреслює їх особливо цінні якості» [9 с. 163]; «цілеспрямовано сформований образ (будь-якої особи, явища, предмета), покликаний сприяти емоційно-психологічному впливу на будь-кого з метою популяризації, реклами тощо» [3, с. 103]; «образ, зображення, відображення уявлень про людину у свідомості інших людей, про те, як має поводити себе людина відповідно до свого статусу» [7, с. 69].

Професійний імідж фахівця передбачає створення образу конкретної професії, формується в процесі певної професійної діяльності та є фактором підвищення її ефективності. Щодо трактування поняття «професійний імідж», то більшість учених розуміють його як уявлення про людину як спеціаліста, професіонала своєї справи (М. Мазоренко, І. Николаеску, О. Панасюк, В. Шепель). Ми цілком поділяємо позиції науковців щодо тлумачення професійного іміджу як професійного образу, що створює фахівець відповідно до його уявлень про зовнішній вигляд, поведінку й характер діяльності в заданій ситуації (Р. Арнхейм, К. Боулдинг, Ф. Кузін, Т. Саркісян та ін.), як загальне враження про фахівця, що він справляє на оточуючих через сприйняття його особистісно-професійних якостей, манери говоріння й поведінки, зовнішнього вигляду (М. Апраксина, М. Вудкок, О. Затворнюк, А. Ковальчук, Л. Мітіна та ін.). Професійний імідж також можна розглядати як форму життєвого прояву фахівця, за допомогою якої він, активуючи власні особистісно-ділові якості, професійно й особистісно самостверджується. Із цих позицій ми пропонуємо власне трактування цього поняття як цілеспрямовано створеного інтегративного образу особистості, що гармонійно поєднує в собі особистісний, компетентнісний, комунікативний, поведінковий і візуальний складники, мета якого полягає в ефективному вирішенні професійних завдань та особистісному самоствердженні фахівця.

Навчальний процес у сучасному закладі вищої освіти спрямований передусім на розвиток у студентів необхідних для професійної діяльності навичок і відповідних умінь. Політолог – науковий фахівець, який вивчає й аналізує політичні події, а також їх наслідки та вплив на життя суспільства. У процесі фахової підготовки майбутніх політологів основні акценти робляться на засвоєнні політичної культури, формуванні вмінь використання отриманих теоретичних знань у процесі аналізу реалій сучасного суспільного життя, виробленні в студентів власного ставлення до політики, політичної системи загалом та основних проблем сучасності, розвитку здатності впливати на політичний процес з метою ефективного його функціонування.

Визначення поняття «професійний імідж політолога» зумовлює необхідність обґрунтування його функціональних характеристик. О. Митцева, підсумовуючи напрацювання вчених із цього питання, наводить такі універсальні функції іміджу: комуніка-

тивна (позитивна організація конструктивного, комфортного спілкування на всіх рівнях взаємодії професійної діяльності); інформаційна (інформування громадськості щодо позитивних аспектів професії, створення позитивного образу професії в суспільстві), когнітивна (удосконалення і створення нових знань, пошук нових сфер застосування професійних знань), емотивна (обмін соціальними та духовно-моральними цінностями, душевними переживаннями), конативна (координація й регуляція взаємодії), креативна (реалізація творчого потенціалу в професійній діяльності щодо створення унікальних пропозицій, послуг); професійна (розвиток професії, вдосконалення професійної підготовки кадрів, реалізація особистості в конкретній професійній галузі); мотиваційна (мотивація до саморозвитку та самореалізації в професійній сфері); адаптаційна (швидке й комфортне пристосування до певної ситуації в професійній діяльності); особистої самореалізації (максимальне розкриття індивідуальних особливостей і здібностей у професії); аксіологічна (орієнтація на індивідуальні та професійні цінності, цілі, сенс життя, які є основою для професійних дій у суспільстві); психотерапевтична (усвідомлення своєї значимості, прояв психологічної та емоційної стійкості, оптимізація своєї поведінки з метою максимального впливу на інших); ідентифікаційна (соціально-символьне впізнавання завдяки важливим характеристикам носія іміджу (символіка, логотип)) [6, с. 198].

Заслуговує на увагу точка зору О. Марченко, який серед найважливіших функцій професійного іміджу називає самопрезентацію; концентрацію уваги, що забезпечує селекцію об'єктів і збереження в пам'яті найбільш важливих характеристик, особливостей, властивостей; прояв найкращих особистісно-професійних якостей, що дає можливість іншим пізнавати лише ті якості й характеристики, що сприяють виникненню прихильності та симпатії; організацію уваги, тобто привабливий імідж, що відповідає уявленням інших і наявним стереотипам, сприяє формуванню позитивного ставлення до людини, її ідей і пропозицій [5, с. 26].

Погоджуючись із тим, що до функціонального поля професійного іміджу політолога обов'язково мають входити ціннісна, когнітивна, мотиваційна, рефлексивна, регулююча, комунікативна й технологічна функціональні характеристики, що свідчать про широкий спектр практичного використання іміджу і про його значення в оптимізації різних видів діяльності, пов'язаних із міжособистісним спілкуванням і взаємодією, виокремимо також таку функцію професійного іміджу політолога, як розвивальна, що забезпечує процес становлення політолога як особистості і як професіонала, орієнтує його на більш глибоке засвоєння науково-теоретичних знань і практичних умінь, спрямовує на самоствердження в професійній діяльності,

кількісні, якісні особистісні та професійні зміни, набуття істинного авторитету серед оточуючих.

Розглянемо основні підходи науковців до структурних елементів професійного іміджу. Як трикомпонентну модель розглядає структуру іміджу людини Є. Руська, виділяючи візуальний образ (костюм, зачіска, пластика, міміка, голос), внутрішній образ (темперамент, настрій, особисті якості) і менталітет (духовна практика, інтелект) [8, с. 90–91].

До структурних компонентів професійного іміджу В. Шепель зараховує такі якості, як комунікабельність, емпатичність, рефлексивність, красномовність (здатність впливати словом), моральні цінності, психічне здоров'я, інтуїцію, володіння набором людинознавчих технологій (міжособистісне спілкування, діловий спіч, уміння долати конфліктні ситуації) [10, с. 210–211]. А. Бойко називає такі компоненти професійного іміджу: аудіовізуальна культура особистості (грамотність, привабливість мови, манера триматися, стиль одягу, зачіска, прикраси тощо); стиль поведінки (професійний, інтелектуальний, емоційний, моральний, комунікативний, етичний, естетичний); внутрішня філософія, система цінностей (моральні принципи, думки про інших людей, життя, професію); атрибути, що підкреслюють статут та очікування особистості; психогігієнічний «Я-образ» (зовнішній і внутрішній спокій, активність, добрий настрій, оптимізм, позитивність) [1, с. 47].

У структурі професійного іміджу політолога ми виділяємо три центри. Ядром структури є особистісно-професійні якості, психічне здоров'я особистості та спрямованість на професійну самореалізацію, що набуваються в процесі виховання, соціалізації й у процесі здобуття людиною освіти. Внутрішній центр становить професійний компонент іміджу політолога (компетентність, якість здійснення професійної діяльності, досвід, репутація, самовдосконалення). Цей компонент безпосередньо формується під впливом цілеспрямованої професійної підготовки й у процесі безпосередньої практичної діяльності за фахом і виявляється в різноманітних ситуаціях взаємодії із цільовою аудиторією. Зовнішній центр представлений візуальним складником, до якого зараховуємо зовнішній вигляд, невербальні засоби комунікації, предметне середовище, аудіальний складник (комунікативні якості, техніку мовлення, ораторські здатності).

Формування іміджу політолога як компонента його професійної культури необхідно розпочинати вже з першого курсу навчання студента в закладі вищої освіти. Цей процес є складним, багатфакторним, обґрунтованим і спеціально спроектованим, повинен здійснюватися за певними законами й технологіями. У процесі формування професійного іміджу майбутнього політолога під час навчання в закладі вищої освіти ми умовно виділяємо чотири етапи. Перший етап, мотиваційний, характеризу-

ється усвідомленням студентами змісту і значущості іміджу для успішної професійної реалізації, стимулюванням студентів на діяльність із формування професійного іміджу. Його метою є забезпечення зацікавленості майбутніх політологів у своїй професії загалом і спрямованості на діяльність зі створення професійного іміджу зокрема. Реалізація цієї мети можлива шляхом упровадження в навчальний процес активних форм і методів, наприклад, лекція-дискусія, лекція-діалог, лекція-конференція, лекція-візуалізація, тренінг, залучення студентів до наукової діяльності.

Другий, інформативний, етап відзначається поінформованістю студентів про професійний імідж політолога, обізнаністю про процес формування професійного іміджу. Цей етап включає вивчення особистісних характеристик, якостей, складання студентами власної «Я-концепції», визначення складників ідеального образу, що буде орієнтиром у подальшому формуванні професійного іміджу. Варто також звернути увагу студентів і на роботу над зовнішнім виглядом, тому що привабливий зовнішній вигляд, невимушені манери поведінки, посмішка є важливими складниками професійного іміджу. На цьому етапі відбувається оволодіння студентами сукупністю наукових знань про імідж, що забезпечують здатність майбутнього політолога до освоєння технології формування професійного іміджу, набуття відповідних умінь і навичок. Ці завдання можна вирішити шляхом збагачення робочих програм гуманітарних навчальних дисциплін спеціальними темами з проблеми іміджу, використання інноваційних методів навчання: дискусій, міні-конференцій, ігрових технологій, кейс-методу тощо.

Наступний, технологічний, етап – це безпосередній процес формування професійного іміджу майбутнього політолога через комплекс відповідних заходів, робота над удосконаленням комунікативних якостей (мова, вміння спілкуватися, виступати перед аудиторією, вміння зацікавити співрозмовника, розвинене почуття гумору тощо). Найефективнішим шляхом реалізації цього етапу є впровадження спецкурсу «Професійний імідж політолога», метою якого є відпрацювання практичних умінь і набуття міцних навичок роботи з конструювання професійного іміджу, що реалізується за допомогою методу бесіди, обговорення, арт-терапевтичних технік, імідж-техніки, тренінгів, інтерактивного навчання, методу малих груп, індивідуально-дослідних завдань.

Завершальний етап характеризується оцінюванням та експертизою сформованого професійного іміджу майбутніх політологів, передбачає його презентацію й корекцію в разі необхідності. Етап включає в себе виконання різних завдань на практичних заняттях і під час позааудиторної роботи (завдання для самопрезентації своєї особистості,

складання програми саморозвитку, заповнення щоденника з формування професійного іміджу та написання самозвіту), а також оцінювання рівня сформованості професійного іміджу майбутнього політолога викладачами.

Досвід реалізації запропонованої програми в роботі зі студентами, які навчаються в Університеті імені Альфреда Нобеля, свідчить, що описані етапи цього процесу допомагають досягти значних позитивних змін у формуванні професійного іміджу в майбутніх політологів.

Висновки. Отже, дослідження особливостей професійного іміджу майбутніх політологів є перспективним та одним із пріоритетних у процесі їхньої фахової підготовки. Певне протиріччя, що виникає між потребою освітньої практики в сучасних фахівцях, здатних до створення й побудови власного іміджу в професійній діяльності з урахуванням вимог суспільства та держави, і недостатньою увагою до цього аспекту професійної підготовки політолога в закладі вищої освіти, може бути вирішено завдяки реалізації запропонованих автором етапів процесу формування професійного іміджу майбутнього політолога. Вивчення питань, пов'язаних із професійним іміджем, є теоретичною і практичною основою для подальших досліджень із питання формування професійної культури майбутніх політологів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бойко А. Імідж: класифікація, його структурні елементи. Факторна модель іміджу. *Вісник державної служби України*. 2011. № 1. С. 50–55.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
3. Гончаренко С.У. *Український педагогічний словник*. Київ, 1997. 375 с.
4. Мазоренко М.О. Діловий імідж – професійно важлива якість спеціаліста. *Проблеми екстремальної та кризової психології*: зб. наук. праць. Харків: УЦЗУ, 2010. Вип. 7. С. 319–327.
5. Марченко О.О. Закономірність та специфіка формування професійно-особистісного іміджу майбутніх інженерів-механіків. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*: зб. наук. пр. / ред. Л.Л. Товажнянський, О.Г. Романовський. Харків: НТУ «ХПІ», 2014. Вип. 40–41 (44–45). С. 23–30.
6. Митцева О.С. Професійний імідж фахівця: суть, функції, структура. *Педагогіка та психологія*. 2018. Вип. 59. С. 191–200.
7. Панасюк А.Ю. *Имидж. Энциклопедический словарь*. Москва: РИПОЛ классик, 2007. 768 с.
8. Русская Е.Н. *Имидж современного педагога. Мир образования*. 1995. № 10. С. 90–91.
9. Тлумачний словник сучасної української мови: Близько 50 000 сл. / уклад. І.М. Забіяка. Київ: Арій, 2007. 512 с.
10. Шепель В.М. *Имиджелогия*. Москва: Народное образование, 2002. 576 с.